ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)
της 3ης Ιουλίου 2003 *

Στην υπόθεση C-220/01,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του High Court of Justice (England & Wales) Queen's Bench Division (Commercial Court) (Ηνωμένο Βασίλειο), προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Joseph Lennox, ενεργούντος υπό την εμπορική επωνυμία «R. Lennox & Son»,

και

Industria Lavorazione Carni Ovine,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 9 της οδηγίας 91/68/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 28ης Ιανουαρίου 1991, σχετικά με το καθεστώς υγειονομικού ελέγχου που διέπει το ενδοκοινοτικό εμπόριο αιγοπροβάτων (ΕΕ L 46, σ. 19), καθώς και διαφόρων άλλων κοινοτικών διατάξεων,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους D. A. O. Edward, προεδρεύοντα του πέμπτου τμήματος, A. La Pergola, P. Jann, S. von Bahr και A. Rosas (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: S. Alber
γραμματέας: M.-F. Contet, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— ο J. Lennox, εκπροσωπούμενος από τον C. Quigley, barrister, εντολοδόχο των A. M. Burstow και D. Cooper του γραφείου Argles Stoneham Burstow, solicitors,

— η Industria Lavorazione Carni Ovine, εκπροσωπούμενη από τον M. Sheridan, barrister, εντολοδόχο του γραφείου Beachcroft Wansbroughs, solicitors,

— η Ιρλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον D. O'Hagan, επικουρούμενο από τον E. Mulloy, BL,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους A. Bordes και K. Fitch,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις του J. Lennox, εκπροσωπούμενου από τον C. Quigley, της Industria Lavorazione Carni Ovine, εκπροσωπούμενης από τον M. Sheridan, της Ιρλανδικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από την R. Boyle, BL, και της Επιτροπής εκπροσωπούμενης από τους A. Bordes και K. Fitch, κατά τη συνεδρίαση της 12ης Σεπτεμβρίου 2002,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 17ης Οκτωβρίου 2002,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με διάταξη της 13ης Νοεμβρίου 2000, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 30 Μαΐου 2001, το High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Commercial Court), υπέβαλε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, διάφορα προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 9 της οδηγίας 91/68/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 28ης Ιανουαρίου 1991, σχετικά με το καθεστώς υγειονομικού ελέγχου που διέπει το ενδοκοινοτικό εμπόριο αιγοπροβάτων (ΕΕ L 46, σ. 19), καθώς και διαφόρων άλλων κοινοτικών διατάξεων.

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο δίκης μεταξύ του J. Lennox, ενεργούντος υπό την εμπορική επωνυμία «R. Lennox & Son», εξαγωγέα ζώων, εγκατεστημένου στο Ηνωμένο Βασίλειο, και της εταιρίας Industria Lavorazione Carni Ovine (στο εξής: ILCO), επιχειρήσεως που εκμεταλλεύεται σφαγείο στην Ιταλία, σχετικά με την απώλεια τριών φορτίων ζώντων προβάτων, για τον λόγο ότι, κατά την εξαγωγή τους από το Ηνωμένο Βασίλειο προς την Ιταλία, δεν συνοδεύονταν από τα υγειονομικά πιστοποιητικά που απαιτεί η ιταλική νομοθεσία.

Το νομικό πλαίσιο

Το κοινοτικό δίκαιο

Η οδηγία 90/425/ΕΟΚ

3 Το εμπόριο ορισμένων ζώντων ζώων μεταξύ κρατών μελών ρυθμίζεται από την οδηγία 90/425/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 1990, σχετικά με τους κτηνιατρικούς και ζωοτεχνικούς ελέγχους που εφαρμόζονται στο ενδοκοινοτικό εμπόριο ορισμένων ζώντων ζώων και προϊόντων με προοπτική την υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς (ΕΕ L 224, σ. 29).

4 Το άρθρο 1 της οδηγίας 90/425 αναφέρεται στα ζώντα ζώα και στα προϊόντα που καλύπτονται από τις οδηγίες που απαριθμούνται στο παράρτημα Α αυτής. Τα προβατοειδή περιελήφθησαν στο παράρτημα αυτό με την οδηγία 91/68.

5 Η οδηγία 90/425 θέτει την αρχή ότι τα ζώα ελέγχονται στο κράτος μέλος αποστολής. Το άρθρο 5 προβλέπει όμως διαφόρους ελέγχους που μπορούν να διενεργηθούν στο κράτος μέλος προορισμού.

6 Το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 90/425 θέτει την αρχή του δειγματοληπτικού κτηνιατρικού ελέγχου. Η παράγραφος 1, στοιχείο β', του άρθρου αυτού προβλέπει άλλους ελέγχους αναλόγως της περιπτώσεως.

7 Συγκεκριμένα, το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο β', πρώτη εδάφιο, περίπτωση i, της οδηγίας, προβλέπει ότι η αρμόδια αρχή ελέγχει τα πιστοποιητικά ή άλλα συνοδευτικά έγγραφα όταν τα ζώα προορίζονται για αγορά ή για εγκεκριμένο κέντρο συγκέντρωσης όπως ορίζεται στην κοινοτική νομοθεσία. Αντιθέτως, η περίπτωση ii του εδαφίου αυτού προβλέπει ότι, οσάκις τα ζώα προορίζονται για σφαγείο που έχει τεθεί υπό την εποπτεία επίσημου κτηνιάτρου, ο κτηνίατρος αυτός οφείλει «βάσει, ιδίως, του πιστοποιητικού ή του συνοδευτικού εγγράφου», να φροντίζει ώστε να σφάζονται μόνον τα ζώα που πληρούν τις απαιτήσεις της οδηγίας 90/425 και, διά της παραπομπής στις οδηγίες των παραρτημάτων αυτής, της οδηγίας 91/68.

8 Το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο β', δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 90/425 προβλέπει περαιτέρω ότι αν τα ζώα προορίζονται για εμπόρους, εγκαταστάσεις, εκμεταλλεύσεις, κέντρα ή οργανισμούς, οι παραλήπτες τους οφείλουν, μεταξύ άλλων, να εξακριβώνουν την ύπαρξη των απαιτουμένων πιστοποιητικών, να αναφέρουν κάθε παράλειψη ή ανωμαλία στην αρμόδια αρχή και, στην τελευταία αυτή περίπτωση, να απομονώνουν τα συγκεκριμένα ζώα μέχρις ότου η αρχή αυτή αποφασίσει για την τύχη τους.

9 Το άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 90/425 αναφέρει τα διάφορα μέτρα που μπορούν να λάβουν τα κράτη μέλη προορισμού οσάκις οι έλεγχοι αποκαλύπτουν την παρουσία ασθένειας. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν ιδίως την απομόνωση των ζώων, τη σφαγή ή την επαναποστολή τους στο κράτος μέλος αποστολής. Το άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο β', δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας προβλέπει όμως ότι, στην περίπτωση που διαπιστώνονται παραλείψεις στο πιστοποιητικό ή τα έγγραφα, πρέπει να δίνεται στον ιδιοκτήτη ή στον εντολοδόχο του προθεσμία τακτοποίησης, πριν γίνει χρήση της τελευταίας αυτής δυνατότητας.

10 Το άρθρο 10, παράγραφος 1, της οδηγίας 90/425 είναι το ακόλουθο:

«Κάθε κράτος μέλος ανακοινώνει αμέσως στα άλλα κράτη μέλη και την Επιτροπή, εκτός από την εμφάνιση στην επικράτειά τους των ασθενειών που προβλέπονται στην οδηγία 82/894/ΕΟΚ, την εμφάνιση οποιασδήποτε ζωονόσου, ασθενείας ή αιτίας που ενδέχεται να συνιστά σοβαρό κίνδυνο για τα ζώα ή την υγεία των ανθρώπων.

Το κράτος μέλος αποστολής θέτει αμέσως σε εφαρμογή τα μέτρα καταπολέμησης ή πρόληψης που προβλέπονται από την κοινοτική νομοθεσία, και ιδίως τον καθορισμό των ζωνών προστασίας που προβλέπονται σε αυτήν ή θεσπίζει οποιοδήποτε άλλο μέτρο κρίνει κατάλληλο.

Το κράτος μέλος προορισμού ή διαμετακόμισης το οποίο, κατά τη διενέργεια ελέγχου που προβλέπεται από το άρθρο 5, διαπιστώνει μια από τις ασθένειες ή αιτίες που αναφέρονται στο πρώτο εδάφιο, μπορεί να λαμβάνει, εάν είναι απαραίτητο, προληπτικά μέτρα που προβλέπονται από την κοινοτική νομοθεσία, συμπεριλαμβανομένης της απομόνωσης των ζώων.

Μέχρις ότου ληφθούν τα σχετικά μέτρα, σύμφωνα με την παράγραφο 4, το κράτος μέλος προορισμού μπορεί, για σοβαρούς λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας ή της υγείας των ζώων, να λαμβάνει συντηρητικά μέτρα έναντι των συγκεκριμένων εκμεταλλεύσεων κέντρων ή οργανισμών ή, σε περίπτωση επιζωοτίας, έναντι της ζώνης προστασίας που προβλέπεται από την κοινοτική νομοθεσία.

Τα μέτρα που λαμβάνονται από τα κράτη μέλη κοινοποιούνται αμέσως στην Επιτροπή και τα άλλα κράτη μέλη.»

Η οδηγία 91/68

11 Το άρθρο 3 της οδηγίας 91/68/ΕΟΚ ορίζει ότι τα αιγοπρόβατα σφαγής μπορούν να αποτελούν αντικείμενο εμπορίου μόνο εφόσον πληρούν τις προϋποθέσεις που καθορίζονται στο άρθρο 4 της ίδιας οδηγίας, ενώ τα αιγοπρόβατα αναπαραγωγής, εκτροφής και πάχυνσης μπορούν να προορίζονται για το εμπόριο μόνον εφόσον πληρούν τις προϋποθέσεις που καθορίζονται στα άρθρα 4 έως 6 της εν λόγω οδηγίας, με την επιφύλαξη των τυχόν συμπληρωματικών εγγυήσεων που απαιτούνται κατ' εφαρμογή των άρθρων 7 και 8 αυτής.

12 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 91/68 ορίζει ότι τα αιγοπρόβατα πρέπει να αναγνωρίζονται και να καταγράφονται, δεν πρέπει να εμφανίζουν κανένα κλινικό σύμπτωμα ασθένειας κατά την επιθεώρηση, δεν πρέπει να προέρχονται από εκμετάλλευση που τελεί υπό υπαγόρευση στα πλαίσια υγειονομικών μέτρων, ούτε να έχουν έλθει σε επαφή με ζώα που προέρχονται από τέτοια εκμετάλλευση, δεν πρέπει να αποτελούν αντικείμενο υγειονομικών μέτρων βάσει της οδηγίας 85/511/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Νοεμβρίου 1985, για τη θέσπιση κοινοτικών μέτρων για την καταπολέμηση του αφθώδους πυρετού (ΕΕ L 315, σ. 11). Το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/68 ορίζει ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να αποκλείουν από το εμπόριο τα αιγοπρόβατα τα οποία πρόκειται να εξαλειφθούν στο πλαίσιο εθνικού προγράμματος εξάλειψης ορισμένων ασθενειών και αυτά που δεν μπορούν να διατεθούν στο εμπόριο στο έδαφος των κρατών μελών για λόγους υγείας ή υγειονομικών μέτρων που αιτιολογούνται από το άρθρο 36 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 30 ΕΚ).

13 Το άρθρο 5 της οδηγίας 91/68 επιβάλλει ορισμένους όρους όσον αφορά τη βρουκέλωση για τα αιγοπρόβατα αναπαραγωγής, εκτροφής και πάχυνσης.

14 Το άρθρο 6 της ίδιας οδηγίας προβλέπει πρόσθετες απαιτήσεις γα τα ζώα εκτροφής και αναπαραγωγής. Μεταξύ άλλων, ορίζει ότι τα ζώα αυτά πρέπει να προέρχονται από εκμετάλλευση ή να έχουν έρθει σε επαφή μόνο με ζώα από εκμετάλλευση στην οποία δεν έχουν διαπιστωθεί κλινικά ορισμένες ασθένειες κατά τη διάρκεια ορι-

σμένων ελαχίστων περιόδων. Ειδικότερα, όσον αφορά την τρομώδη νόσο (scrapie), τα πρόβατα πρέπει να πληρούν τους πρόσθετους όρους που καθορίζει το στοιχείο β' του άρθρου αυτού που προβλέπει, ιδίως, ότι δεν έχει διαπιστωθεί κανένα κρούσμα τρομώδους νόσου (scrapie) κατά τα δύο τελευταία έτη.

15 Η υποχρέωση σχετικά με το υγειονομικό πιστοποιητικό διατυπώνεται στο άρθρο 9 της οδηγίας 91/68:

«Κατά τη μεταφορά τους στόν τόπο προορισμού τα αιγοπρόβατα, που αποτελούν αντικείμενο εμπορίου μεταξύ κρατών μελών, πρέπει να συνοδεύονται από πιστοποιητικό το οποίο υπογράφεται από επίσημο κτηνίατρο και το οποίο είναι σύμφωνο με το παράρτημα Ε (υποδείγματα Ι, ΙΙ και ΙΙΙ)· το πιστοποιητικό αυτό πρέπει να συντάσσεται την ημέρα της επιθεώρησης, που προβλέπεται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β', σε μία τουλάχιστον από τις επίσημες γλώσσες του κράτους μέλους προορισμού και να ισχύει για δέκα ημέρες. Το πιστοποιητικό αυτό αποτελείται από ένα μόνο φύλλο.»

16 Στο παράρτημα Ε της οδηγίας 91/68 παρουσιάζονται τρία υποδείγματα. Το υπόδειγμα Ι του παραρτήματος αυτού (στο εξής: υπόδειγμα Ι) αφορά το εμπόριο ζώων κρεατοπαραγωγής, το υπόδειγμα ΙΙ του παραρτήματος αυτού (στο εξής: υπόδειγμα ΙΙ) το εμπόριο των ζώων πάχυνσης και το υπόδειγμα ΙΙΙ του ίδιου παραρτήματος αφορά το εμπόριο ζώων αναπαραγωγής και εκτροφής. Η μόνη διαφορά μεταξύ των υποδειγμάτων Ι και ΙΙ είναι ότι το υπόδειγμα ΙΙ περιλαμβάνει μια φράση που βεβαιώνει ότι τα ζώα μπορούν να εισαχθούν σε εκμετάλλευση επίσημα απαλλαγμένη από βρουκέλωση.

17 Το άρθρο 10, παράγραφος 1, της οδηγίας 91/68 είναι το ακόλουθο:

«Οι κανόνες που προβλέπονται από την οδηγία 90/425/ΕΟΚ, εφαρμόζονται, ιδίως όσον αφορά τους ελέγχους στον τόπο καταγωγής, την οργάνωση και τις συνέπειες

των ελέγχων που πραγματοποιούνται από το κράτος μέλος προορισμού και τα μέτρα διασφάλισης που πρέπει να λαμβάνονται.»

Το ιταλικό δίκαιο

18 Με απόφαση της 24ης Δεκεμβρίου 1996 (αριθ. 600.3/VET/340/2/8920, στο εξής: απόφαση της 24ης Δεκεμβρίου 1996), ο Ιταλός Υπουργός Υγείας ρύθμισε την εισαγωγή στην Ιταλία βοοειδών και προβατοειδών αναπαραγωγής και πάχυνσης προελεύσεως Γαλλίας, Ιρλανδίας, Πορτογαλίας και Ηνωμένου Βασιλείου.

19 Στην αιτιολογική έκθεσή της, η απόφαση της 24ης Δεκεμβρίου 1996 κάνει λόγο για την ύπαρξη κρουσμάτων σπογγώδους εγκεφαλοπάθειας των βοοειδών (στο εξής: ΣΕΒ) σ' αυτά τα κράτη μέλη, για τα προγράμματα παρακολούθησης που έχουν καταρτιστεί σε μερικά από αυτά καθώς και για το γεγονός ότι η Ιταλία βρίσκεται σε διαφορετική υγειονομική κατάσταση που δεν απαιτεί τη λήψη αναλόγων μέτρων. Αναφέρεται επίσης στη γνωμοδότηση μιας εθνικής ομάδας εργασίας για τις μεταδοτικές σπογγώδεις εγκεφαλοπάθειες (στο εξής: ΜΣΕ) και αναφέρει ότι εκδόθηκε «εν αναμονή ενδεχομένων κοινοτικών μέτρων».

20 Σύμφωνα με την απόφαση της 24ης Δεκεμβρίου 1996, η εισαγωγή ζώντων προβάτων αναπαραγωγής ή πάχυνσης μπορούσε να γίνει μόνον υπό τον όρο ότι το συνοδευτικό υγειονομικό πιστοποιητικό περιλαμβάνει την ακόλουθη βεβαίωση:

«Τα ζώα που αφορά το παρόν πιστοποιητικό γεννήθηκαν και εκτράφηκαν σε εκμετάλλευση στην οποία δεν σημειώθηκε κανένα κρούσμα μεταδοτικής σπογγώδους εγκεφαλοπάθειας (ΜΣΕ) κατά τα τελευταία έξι έτη.»

21 Η απόφαση της 24ης Δεκεμβρίου 1996 προέβλεπε επίσης την απόσυρση κατά τον τεμαχισμό, ορισμένων επικινδύνων υλικών.

22 Με την επεξηγηματική σημείωση 600.3/340/2/73, της 3ης Ιανουαρίου 1997 (στο εξής: σημείωση της 3ης Ιανουαρίου 1997), διευκρινίστηκε ότι η βεβαίωση σχετικά με τη ΜΣΕ που προβλέπει η απόφαση της 24ης Δεκεμβρίου 1996 πρέπει να περιλαμβάνεται και στα υγειονομικά πιστοποιητικά που συνοδεύουν τις εισαγωγές ζώων προοριζομένων για σφαγή.

23 Αυτά τα δύο κείμενα κοινοποιήθηκαν στην Επιτροπή με τηλεομοιοτυπία της 10ης Ιανουαρίου 1997.

24 Απαντώντας σε ερώτηση του Δικαστηρίου, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου επιβεβαίωσε με επιστολή της 31ης Μαΐου 2002 ότι της κοινοποιήθηκε η απόφαση της 24ης Δεκεμβρίου 1996 και η σημείωση της 3ης Ιανουαρίου 1997.

25 Η απόφαση της 24ης Δεκεμβρίου 1996 καταργήθηκε μετά την έκδοση της απόφασης 98/272/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 23ης Απριλίου 1998, για την επιδημιολογική παρακολούθηση των μεταδοτικών σπογγωδών εγκεφαλοπαθειών και για την τροποποίηση της απόφασης 94/474/ΕΚ (ΕΕ L 122, σ. 59).

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

26 Από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι τον Ιούνιο του 1997 συνήφθη σύμβαση, διεπόμενη από το αγγλικό δίκαιο, μεταξύ του J. Lennox και της εταιρίας ILCO για την εξαγωγή τρίων φορτίων ζώντων προβάτων από το Ηνωμένο Βασίλειο προς την επαγγελματική εγκατάσταση της ILCO.

27 Τα πρόβατα έπρεπε να παραδοθούν στις 6 Ιουλίου 1997. Ο J. Lennox γνώριζε ότι η ILCO εκμεταλλευόταν σφαγείο, πλην όμως τα συμβαλλόμενα μέρη δεν έθιξαν το ζήτημα αν τα πρόβατα προορίζονταν για άμεση σφαγή ή για περαιτέρω πάχυνση πριν τη σφαγή.

28 Τα υγειονομικά πιστοποιητικά που προβλέπει η οδηγία 91/68 για το εμπόριο ζώντων προβάτων που προορίζονται για σφαγή ή για περαιτέρω πάχυνση εκδόθηκαν στο Ηνωμένο Βασίλειο από το Υπουργείο Γεωργίας, Αλιείας και Τροφίμων (στο εξής: MAFF). Για τα πρόβατα που φορτώθηκαν με προορισμό την ILCO, ο J. Lennox έλαβε από το MAFF υγειονομικά πιστοποιητικά τιτλοφορούμενα «Υγειονομικό πιστοποιητικό για το εμπόριο αιγοπροβάτων πάχυνσης μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας».

29 Την 1η Ιουλίου 1997 η ILCO ζήτησε από τον J. Lennox να αποστείλει λεπτομερή στοιχεία σχετικά με τα φορτία καθώς και τα υγειονομικά πιστοποιητικά. Κατά τον J. Lennox, ένας υπάλληλος του MAFF διαβίβασε στην ILCO αυτά τα υγειονομικά πιστοποιητικά με τηλεομοιοτυπία την Παρασκευή, 4 Ιουλίου 1997. Η ILCO έλαβε γνώση των πιστοποιητικών τη Δευτέρα, 7 Ιουλίου 1997.

30 Τα ζώα φορτώθηκαν στις 4 Ιουλίου 1997 και έφθασαν στις εγκαταστάσεις της ILCO στις 7 Ιουλίου 1997. Την ημέρα αφίξεως, η ILCO πληροφόρησε τον J. Lennox ότι τα υγειονομικά πιστοποιητικά ήταν εσφαλμένα, καθόσον ανέφεραν ότι τα πρόβατα προορίζονταν για πάχυνση και όχι για σφαγή. Η ILCO ζήτησε από τον J. Lennox να της διαβιβάσει πιστοποιητικά για σφαγή, διαφορετικά θα επέστρεφε τα πρόβατα στο Ηνωμένο Βασίλειο.

31 Τα πρόβατα κατασχέθηκαν από επίσημο Ιταλό κτηνίατρο. Στις 8 Ιουλίου 1997, το ιταλικό Υπουργείο Υγείας ζήτησε με τηλεομοιοτυπία από την Πρεσβεία του Ηνωμένου Βασιλείου στη Ρώμη (Ιταλία), την έγκριση για την επαναποστολή των προβάτων στο Ηνωμένο Βασίλειο σύμφωνα με την οδηγία 89/608/ΕΟΚ του Συμβουλίου,

της 21ης Νοεμβρίου 1989, για την αμοιβαία συνδρομή μεταξύ των διοικητικών αρχών των κρατών μελών και τη συνεργασία των αρχών αυτών με την Επιτροπή, με σκοπό τη διασφάλιση της ορθής εφαρμογής της κτηνιατρικής και ζωοτεχνικής νομοθεσίας (ΕΕ L 351, σ. 34), και την οδηγία 90/425. Ο λόγος που προβλήθηκε για το αίτημα αυτό ήταν ότι τα χρησιμοποιηθέντα υγειονομικά πιστοποιητικά αφορούσαν περαιτέρω πάχυνση «για την οποία απαιτείται η προβλεπόμενη από την απόφαση 600.3/VET/340/2/8990 της 24ης Δεκεμβρίου 1996 δήλωση περί ΜΣΕ (μεταδοτικής σπογγώδους εγκεφαλοπάθειας)».

32 Η Πρεσβεία του Ηνωμένου Βασιλείου στη Ρώμη απέρριψε την αίτηση, διότι το MAFF την ενημέρωσε ότι θεωρούσε την απαίτηση δηλώσεως περί ΜΣΕ ως μη νόμιμο περιορισμό του εμπορίου. Ο J. Lennox επιδίωξε να βεβαιωθεί ότι τα πρόβατα προέρχονταν από εκμετάλλευση όπου δεν είχαν παρουσιαστεί κρούσματα ΜΣΕ. Κανένα πιστοποιητικό για ζώα προς σφαγή δεν απεστάλη.

33 Τελικά, τα πρόβατα θανατώθηκαν. Ο J. Lennox ζήτησε από την ILCO την καταβολή 57 254,40 λιρών στερλινών (GBP) για τον λόγο ότι είχε εκπληρώσει τις συμβατικές του υποχρεώσεις. Η ILCO αρνήθηκε την καταβολή και ο J. Lennox άσκησε αγωγή με την οποία ζήτησε την καταβολή του ως άνω ποσού, ενώ η ILCO ζήτησε ανταγωγικώς αποζημίωση για τη ζημία που υπέστη.

34 Η ILCO προσκόμισε στο αιτούν δικαστήριο δήλωση του ιταλικού δικαίου, συνταχθείσα από Ιταλό δικηγόρο, κατά την οποία η εισαγωγή στην Ιταλία ζώντων προβάτων προοριζομένων για σφαγή και συνοδευομένων από υγειονομικά πιστοποιητικά για το εμπόριο προβάτων προοριζομένων για πάχυνση συνιστά παράβαση του δικαίου αυτού. Στη δήλωση αυτή αναφέρεται επίσης ότι η μη τήρηση των απαιτήσεων σχετικά με την προσκόμιση των καταλλήλων πιστοποιητικών εκ μέρους του εξαγωγέα αποτελεί ποινικό αδίκημα ενώ η χρησιμοποίηση μη νομίμων πιστοποιητικών συνιστά απάτη.

35 Λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία αυτά, το High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Commercial Court), υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) α) Όταν μια παρτίδα προβάτων εξάγεται από ένα κράτος μέλος σε άλλο και τα πρόβατα προορίζονται για σφαγή κατά την άφιξή τους, πληρούται η προβλεπόμενη από το άρθρο 9 της οδηγίας 91/68/ΕΟΚ απαίτηση αν το συνοδεύον υγειονομικό πιστοποιητικό δεν έχει εκδοθεί με βάση το υπόδειγμα Ι, όπως στο παράρτημα Ε, αλλά με βάση το υπόδειγμα ΙΙ;

β) Αν η απάντηση στο πρώτο ερώτημα, στοιχείο α', είναι αρνητική και η παρτίδα πρέπει να συνοδεύεται από ένα πιστοποιητικό εκδοθέν με βάση το υπόδειγμα Ι, φέρει ο εξαγωγέας ή ο παραλήπτης των προβάτων την ευθύνη για τη διακρίβωση του ορθού πιστοποιητικού πριν από την εξαγωγή ή το ζήτημα για το ποιο συμβαλλόμενο μέρος φέρει την ευθύνη ρυθμίζεται από το εθνικό δίκαιο που διέπει τη σύμβαση;

γ) Αν μια παρτίδα προβάτων, που προορίζονται για σφαγή κατά την άφιξή τους, εξάγονται από ένα κράτος μέλος σε άλλο και το συνοδεύον αυτά υγειονομικό πιστοποιητικό έχει εκδοθεί με βάση το υπόδειγμα ΙΙ, μπορεί το εθνικό δίκαιο του κράτους προορισμού να ορίσει ότι η εισαγωγή είναι παράνομη για τον λόγο ότι το πιστοποιητικό δεν έχει εκδοθεί με βάση το υπόδειγμα Ι;

2) α) Τον Ιούλιο του 1997, ήταν σύμφωνη με το κοινοτικό δίκαιο, και ειδικότερα με τα άρθρα 28 ΕΚ έως 30 ΕΚ (πρώην άρθρα 30 έως 36 της Συνθήκης ΕΚ) και/ή με τα άρθρο 152 ΕΚ (πρώην 129 της Συνθήκης ΕΚ) και/ή με τα άρθρα 6 ΕΚ και 174 ΕΚ (πρώην 130 Ρ της Συνθήκης ΕΚ) καθώς και με τις οδηγίες του Συμβουλίου 89/662/ΕΟΚ [του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 1989, σχε-

τικά με τους κτηνιατρικούς ελέγχους που εφαρμόζονται στο ενδοκοινοτικό εμπόριο με προοπτική την υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς (ΕΕ L 395, σ. 13)], 90/425/ΕΟΚ και 91/68/ΕΟΚ, η απαίτηση κράτους μέλους να περιλαμβάνουν τα προβλεπόμενα από το άρθρο 9 της οδηγίας 91/68/ΕΟΚ υγειονομικά πιστοποιητικά την ακόλουθη μνεία: "Τα ζώα που αφορά το παρόν πιστοποιητικό γεννήθηκαν και εκτράφηκαν σε εκμεταλλεύσεις στις οποίες κανένα κρούσμα μεταδοτικής σπογγώδους εγκεφαλοπάθειας (ΜΣΕ) δεν έχει καταγραφεί τα τελευταία 6 χρόνια";

β) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο δεύτερο ερώτημα, στοιχείο α', αν ο εξαγωγέας εκπλήρωσε κατά τα λοιπά τις υποχρεώσεις που υπέχει με βάση το διέπον τη σύμβαση δίκαιο, να παραδώσει τα πρόβατα στον τόπο της επαγγελματικής εγκαταστάσεως του παραλήπτη, πρέπει το εθνικό δικαστήριο, που επιλαμβάνεται αστικής υποθέσεως μεταξύ του εξαγωγέα και του παραλήπτη σχετικά με τα συμβατικά τους δικαιώματα και υποχρεώσεις όσον αφορά την εισαγωγή των προβάτων, να αγνοήσει την προβλεπόμενη από το εθνικό δίκαιο του κράτους μέλους προορισμού υποχρέωση να περιλαμβάνει το συνοδεύον υγειονομικό πιστοποιητικό την εν λόγω μνεία;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

36 Με το πρώτο ερώτημα, στοιχεία α' και γ', το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατά τα ουσιώδη αν ένα κράτος μέλος μπορεί να αντιταχθεί στην εισαγωγή προβάτων προοριζομένων για σφαγή κατά την άφιξη στο έδαφός του οσάκις αυτά συνοδεύονται από υγειονομικό πιστοποιητικό του υποδείγματος ΙΙ, το οποίο προβλέπεται για το εμπόριο αιγοπροβάτων παχύνσεως μεταξύ κρατών μελών. Με το πρώτο ερώτημα, στοιχείο β', το εν λόγω δικαστήριο ερωτά, αν η απάντηση είναι καταφατική, ποιο πρόσωπο είναι αρμόδιο να προσδιορίσει το κατάλληλο πιστοποιητικό για τη συγκεκριμένη συναλλαγή.

Παρατηρήσεις που κατατέθηκαν στο Δικαστήριο

37 Ο J. Lennox, η Ιρλανδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή φρονούν ότι, όταν πρόκειται για εμπόριο ζώων προοριζομένων για σφαγή μεταξύ κρατών μελών, η προϋπόθεση του άρθρου 9 της οδηγίας 91/68 πληρούται ακόμη και αν το προσκομιζόμενο πιστοποιητικό είναι του υποδείγματος ΙΙ που προβλέπεται για τη πάχυνση και όχι του υποδείγματος Ι που προβλέπεται για τη σφαγή. Οι προαναφερθέντες παρατηρούν ότι τα πρόβατα που προορίζονται για πάχυνση πρέπει να πληρούν τους όρους των άρθρων 4 έως 8 της οδηγίας 91/68, ενώ τα προοριζόμενα για σφαγή πρόβατα οφείλουν να πληρούν μόνον τους όρους του άρθρου 4 της οδηγίας αυτής. Εξ αυτού έπεται ότι τα πρόβατα που πληρούν τους όρους παχύνσεως πληρούν κατ' ανάγκη και τους όρους σφαγής.

38 Λόγω του ότι πληρούνται οι ουσιαστικές προϋποθέσεις, το τυπικό ελάττωμα ως προς τον τύπο πιστοποιητικού που χρησιμοποιήθηκε δεν πρέπει να έχει συνέπεια επί της ουσίας και συνεπώς δεν καθιστά παράνομη την εισαγωγή. Η Επιτροπή διευκρινίζει ότι οι έλεγχοι που διενεργούνται στο κράτος μέλος εισαγωγής σύμφωνα με τις εφαρμοστέες οδηγίες πρέπει να περιλαμβάνουν και κτηνιατρικούς ελέγχους και ότι ο κτηνίατρος οφείλει να διαπιστώσει ότι ένα ζώο, που συνοδεύεται από πιστοποιητικό ότι πληροί τους όρος παχύνσεως, πληροί οπωσδήποτε και τους όρους σφαγής. Ο J. Lennox και η Ιρλανδική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι ο στόχος των οδηγιών 90/425 και 91/68 είναι να διευκολυνθεί το εμπόριο και ότι οι οδηγίες αυτές πρέπει να ερμηνεύονται κατά τρόπο εύλογο από τα κράτη μέλη και τους υπαλλήλους τους.

39 Αντιθέτως, η ILCO φρονεί ότι η προϋπόθεση του άρθρου 9 της οδηγίας 91/68 δεν πληρούται στην περίπτωση των επίδικων στην κύρια δίκη ζώων. Η ILCO τονίζει τον στόχο της απλουστεύσεως των ελέγχων που επιδιώκουν οι οδηγίες 90/425 και 91/68, κατά τις οποίες, το κράτος μέλος προορισμού μπορεί να περιοριστεί σε διοικητικό έλεγχο και σε δειγματοληπτικούς κτηνιατρικούς ελέγχους. Αν αφεθεί περιθώριο εκτιμήσεως στις εθνικές αρχές του κράτους αυτού, τότε θα μπορούσε να θιγεί η αξιοπιστία του συστήματος των πιστοποιητικών.

40 Όσον αφορά την ευθύνη των συμβαλλομένων μερών για τον προσδιορισμό του καταλλήλου πιστοποιητικού, η ILCO υποστηρίζει ότι οι οδηγίες 90/425 και 91/68, που θέτουν την αρχή των ελέγχων στο κράτος μέλος εξαγωγής, επιβαρύνουν τον αποστολέα με την ευθύνη να προσδιορίσει, πριν από την εξαγωγή, το απαιτούμενο πιστοποιητικό. Το εθνικό δίκαιο που διέπει τη σύμβαση ενδέχεται πάντως να επιβάλει την υποχρέωση αυτή σε άλλο πρόσωπο και όχι στον αποστολέα, σε ορισμένες περιπτώσεις.

41 Όσον αφορά τις συνέπειες της ακαταλληλότητας του πιστοποιητικού, η ILCO υποστηρίζει ότι θα μπορούσε ίσως να διαχωριστεί το ζήτημα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων από το ζήτημα της κύρωσης. Η προσκόμιση πιστοποιητικού ακαταλλήλου υποδείγματος θα μπορούσε να μην εμποδίζει την εισαγωγή των προβάτων, αλλά να επιφέρει μόνον την επιβολή προστίμου.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

42 Προκαταρκτικώς, διαπιστώνεται ότι, κατά την οδηγία 91/68, τα πρόβατα που προορίζονται για σφαγή είναι αυτά που οφείλουν να πληρούν τις λιγότερες υγειονομικές προϋποθέσεις για να μπορέσουν να αποτελέσουν αντικείμενο εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών. Συγκεκριμένα, πρέπει να πληρούν τις προϋποθέσεις μόνον του άρθρου 4 της οδηγίας αυτής, ενώ τα πρόβατα που προορίζονται για πάχυνση, για εκτροφή ή για αναπαραγωγή πρέπει επιπλέον να πληρούν τις προϋποθέσεις των άρθρων 5 και 6 της οδηγίας αυτής με την επιφύλαξη ενδεχομένων προσθέτων εγγυήσεων κατά τα άρθρα 7 και 8 της οδηγίας.

43 Συνεπώς, ένα πρόβατο που πληροί τις υγειονομικές προϋποθέσεις για πάχυνση, εκτροφή ή αναπαραγωγή πληροί, κατ' ανάγκη, και τις προϋποθέσεις στις οποίες υπόκειται το πρόβατο που προορίζεται για σφαγή.

44 Ως προς το ζήτημα αν το κράτος μέλος προορισμού μπορεί να αρνηθεί την εισαγωγή προβάτου προοριζομένου για σφαγή με την αιτιολογία ότι το πρόβατο συνοδεύεται από υγειονομικό πιστοποιητικό που βεβαιώνει ότι πληροί τις προϋποθέσεις παχύνσεως, πρέπει να σημειωθεί, πρώτον, ότι το υπόδειγμα ΙΙ υγειονομικού πιστοποιητικού που προβλέπεται για την πάχυνση περιέχει ενδείξεις πανομοιότυπες με το υπόδειγμα Ι που προβλέπεται για τη σφαγή και μια πρόσθετη ένδειξη σχετικά με τη βρουκέλωση.

45 Δεύτερον, πρέπει να εξεταστεί αν οι οδηγίες 90/425 και 91/68 προβλέπουν ειδικές κυρώσεις σε περίπτωση που στο κράτος μέλος προορισμού παρουσιάζεται ένα πιστοποιητικό διαφορετικού υποδείγματος από αυτό που αντιστοιχεί στη χρήση για την οποία προορίζεται το ζώο.

46 Σύμφωνα με το άρθρο 10 της οδηγίας 91/68, στους ελέγχους στο κράτος μέλος προορισμού έχουν εφαρμογή οι κανόνες της οδηγίας 90/425.

47 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 5 της οδηγίας 90/425, που περιγράφει τους ελέγχους στο εν λόγω κράτος, προβλέπει διαφόρους τύπους ελέγχων. Το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο α', θέτει την αρχή του δειγματοληπτικού κτηνιατρικού ελέγχου. Η παράγραφος 1, στοιχείο β', του άρθρου αυτού προβλέπει άλλους ελέγχους που ποικίλλουν αναλόγως των περιπτώσεων.

48 Συγκεκριμένα, το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο β', πρώτο εδάφιο, περίπτωση i, της οδηγίας αυτής, προβλέπει ότι η αρμόδια αρχή ελέγχει τα πιστοποιητικά ή άλλα συνοδευτικά έγγραφα οσάκις τα ζώα προορίζονται για αγορά ή για εγκεκριμένο κέντρο συγκέντρωσης όπως ορίζεται στην κοινοτική νομοθεσία. Αντιθέτως, η περίπτωση ii του εδαφίου αυτού προβλέπει ότι οσάκις τα ζώα προορίζονται για σφαγείο

που τελεί υπό την εποπτεία επίσημου κτηνιάτρου, ο κτηνίατρος αυτός οφείλει «βάσει, ιδίως, του πιστοποιητικού ή του συνοδευτικού εγγράφου», να φροντίζει ώστε να σφάζονται μόνον τα ζώα που πληρούν τις απαιτήσεις της οδηγίας 90/425 και, διά της παραπομπής στις οδηγίες των παραρτημάτων αυτής, της οδηγίας 91/68.

49 Από την τελευταία αυτή διάταξη προκύπτει ότι ο έλεγχος του επισήμου κτηνιάτρου αφορά τις ουσιαστικές προϋποθέσεις και όχι απλώς τον τίτλο των πιστοποιητικών. Συνεπώς, αν τα πρόβατα που προορίζονται για σφαγή αλλά συνοδεύονται από υγειονομικό πιστοποιητικό του υποδείγματος II το οποίο προβλέπεται για την πάχυνση παρουσιαστούν σε σφαγείο που τελεί υπό την εποπτεία επισήμου κτηνιάτρου, ο τελευταίος οφείλει, χωρίς να σταθεί στον τίτλο του εντύπου, αλλά εξετάζοντας τις ενδείξεις που περιλαμβάνει αυτό, να βεβαιώσει ότι, σύμφωνα με το πιστοποιητικό, τα πρόβατα αυτά πληρούν όλες τις υγειονομικές προϋποθέσεις για τη σφαγή.

50 Σημειωτέον επίσης ότι το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο β', δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 90/425 ορίζει ότι, οσάκις τα ζώα προορίζονται για εμπόρους, εγκαταστάσεις, εκμεταλλεύσεις, κέντρα ή οργανισμούς, οι παραλήπτες τους οφείλουν, μεταξύ άλλων, να εξακριβώνουν την ύπαρξη των απαιτουμένων πιστοποιητικών, να αναφέρουν κάθε παράλειψη ή ανωμαλία στην αρμόδια αρχή και, στην τελευταία αυτή περίπτωση, να απομονώνουν τα συγκεκριμένα ζώα μέχρις ότου η αρχή αυτή αποφασίσει για την τύχη τους.

51 Συνεπώς, αν τα πρόβατα που προορίζονται μεν για σφαγή, αλλά συνοδεύονται από πιστοποιητικά του υποδείγματος II παρουσιαστούν σε σφαγείο που δεν τελεί υπό την εποπτεία επισήμου κτηνιάτρου, ο υπεύθυνος του σφαγείου οφείλει να επικοινωνήσει με την αρμόδια αρχή και να αναφέρει την ανωμαλία. Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή, ομοίως, η αρμόδια αρχή έχει τη δυνατότητα μόνο, λαμβανομένων υπόψη των ενδείξεων των πιστοποιητικών, να διαπιστώσει ότι αυτά περιέχουν όλες τις αναγκαίες ενδείξεις όσον αφορά τις υγειονομικές προϋποθέσεις σφαγής.

52 Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι, οσάκις τα ζώα συνοδεύονται από έγκυρα υγειονομικά πιστοποιητικά που δεν ανταποκρίνονται στην περαιτέρω χρήση των ζώων, αλλά περιλαμβάνουν όλες τις αναγκαίες για τη χρήση αυτή ενδείξεις, οι αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους προορισμού δεν μπορούν να αντιταχθούν στην εισαγωγή των ζώων αυτών επικαλούμενες αυτό το απλό σφάλμα ως προς το πιστοποιητικό.

53 Κατά συνέπεια, στο πρώτο ερώτημα, στοιχεία α' και β', αρμόζει η απάντηση ότι ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να αντιταχθεί στην εισαγωγή προβάτων προοριζομένων για σφαγή κατά την άφιξη στο έδαφός του με μόνη αιτιολογία ότι τα πρόβατα συνοδεύονται από υγειονομικό πιστοποιητικό του υποδείγματος ΙΙ, το οποίο προβλέπεται για το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο αιγοπροβάτων παχύνσεως.

54 Κατόπιν αυτής της απαντήσεως, παρέλκει η απάντηση στο πρώτο ερώτημα, στοιχείο β'.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

55 Με το δεύτερο ερώτημα, στοιχείο α', το αιτούν δικαστήριο ερωτά στην ουσία αν, κατά τον χρόνο των περιστατικών της κύριας δίκης, το κοινοτικό δίκαιο απαγόρευε στα κράτη μέλη να απαιτούν, με εθνική ρύθμιση όπως η απόφαση της 24ης Δεκεμβρίου 1996, όπως διευκρινίστηκε με τη σημείωση της 3ης Ιανουαρίου 1997, ότι κατά την εισαγωγή βοοειδών και προβατοειδών, προελεύσεως Γαλλίας, Ιρλανδίας, Πορτογαλίας ή Ηνωμένου Βασιλείου, ενόψει σφαγής, αναπαραγωγής ή παχύνσεως, το υγειονομικό πιστοποιητικό που συνοδεύει τα ζώα αυτά να περιλαμβάνει τη μνεία ότι αυτά γεννήθηκαν και εκτράφηκαν σε εκμετάλλευση στην οποία δεν έχει σημειωθεί κανένα κρούσμα ΜΣΕ κατά τα τελευταία έξι χρόνια.

Παρατηρήσεις που κατατέθηκαν στο Δικαστήριο

56 Ο J. Lennox υποστηρίζει ότι η επίδικη στην κύρια δίκη απαίτηση της δήλωσης σχετικά με τη ΜΣΕ δεν ήταν σύμφωνη προς το κοινοτικό δίκαιο. Ο J. Lennox παρατηρεί ότι, εν προκειμένω, δεν σημειώθηκε «εμφάνιση [...] ζωονόσου, ασθενείας ή αιτίας που ενδέχεται να συνιστά σοβαρό κίνδυνο για τα ζώα ή την υγεία των ανθρώπων» κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, της οδηγίας 90/425, που δίνει το δικαίωμα στην Ιταλική Δημοκρατία να λάβει προληπτικά μέτρα. Παρατηρεί ότι η τρομώδης νόσος (scrapie) μνημονεύεται στην παράγραφο 2 του παραρτήματος Β της οδηγίας 91/68. Αν το συγκεκριμένο κράτος μέλος επιθυμεί να εφαρμόσει εθνικό πρόγραμμα καταπολέμησης ή επιτήρησης της ασθένειας αυτής ή αν φρονεί ότι είναι απαλλαγμένο από αυτή, οφείλει, κατ' εφαρμογήν των άρθρων 7 και 8 της εν λόγω οδηγίας, αντιστοίχως, να υποβάλει στην Επιτροπή τα μέτρα που προτίθεται να λάβει.

57 Όσον αφορά τη γνωμοδότηση της 10ης Ιουλίου 1996 της Spongiform Encephalopathy Advisory Committee (στο εξής: SEAC), που είναι ανεξάρτητος επιστημονικός οργανισμός ασκών καθήκοντα συμβούλου της Κυβέρνησης του Ηνωμένου Βασιλείου, με την οποία η επιτροπή αυτή επέστησε την προσοχή στον κίνδυνο μολύνσεως των προβάτων από τη ΣΕΒ μέσω των ζωικών αλεύρων, ο J. Lennox φρονεί ότι δεν έκανε λόγο για κίνδυνο τόσο μεγάλο που να δικαιολογεί τη λήψη μέτρου που ισοδυναμούσε με απαγόρευση των εισαγωγών.

58 Επικουρικώς, ο J. Lennox φρονεί ότι το μέτρο που προκύπτει από την απόφαση της 24ης Δεκεμβρίου 1996 δεν τελεί σε σχέση αναλογίας. Θα αρκούσε να επιβληθεί, σύμφωνα με τις συστάσεις της SEAC, η αφαίρεση των υλικών ιδιαιτέρου κινδύνου.

59 Ο J. Lennox παρατηρεί επίσης ότι του ήταν αδύνατον να ανταποκριθεί σε μια απαίτηση την οποία δεν γνώριζε, αλλά για την οποία διαπιστώνει ότι ήταν γνωστή στις αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου.

60 Αντιθέτως, η ILCO υποστηρίζει ότι η εθνική ρύθμιση που επιβάλλει δήλωση σχετικά με τη ΜΣΕ δικαιολογείται, βάσει του άρθρου 36 της Συνθήκης, λαμβανομένης υπόψη της αβεβαιότητας ως προς τον αμφίδρομο κίνδυνο μολύνσεως μεταξύ ΣΕΒ και τρομώδους ασθένειας. Η επιχείρηση αυτή επισημαίνει την περίπτωση υγειονομικού πιστοποιητικού που ανταποκρίνεται στους όρους της ιταλικής νομοθεσίας, που καταρτίστηκε από Βρετανό επίσημο κτηνίατρο κατά τον χρόνο της επίδικης στην κύρια δίκη εξαγωγής αλλά αναφέρεται σε πρόβειο κρέας. Η καθής συμπεραίνει ότι οι αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου είχαν λάβει τα αναγκαία μέτρα για τη σύνταξη των καταλλήλων δίγλωσσων πιστοποιητικών, πλην όμως αυτά δεν κάλυπταν την περίπτωση εξαγωγής ζώντων ζώων.

61 Η Ιρλανδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή υποστηρίζουν ότι η Ιταλική Δημοκρατία είχε το δικαίωμα να θεσπίσει ρύθμιση επιβάλλουσα δήλωση σχετικά με τη ΜΣΕ, ως μέτρο πρόληψης κατ' εφαρμογήν του άρθρου 10, παράγραφος 1, της οδηγίας 90/425. Το άρθρο 36 της Συνθήκης δεν έχει εφαρμογή διότι ο οικείος τομέας εναρμονίστηκε με τις οδηγίες 90/425 και 91/68. Η Επιτροπή φρονεί εξάλλου ότι οι οδηγίες αυτές δεν αντιμάχονται το άρθρο 129 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 152 ΕΚ) και ότι το άρθρο 130 Ρ της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 174 ΕΚ), που αφορά το περιβάλλον, δεν έχει εφαρμογή στην υπόθεση της κύριας δίκης. Όσον αφορά την οδηγία 89/662, η οποία επίσης μνημονεύεται στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, αυτή αφορά το εμπόριο ζωικών προϊόντων και προϊόντων ζωικής προελεύσεως και, συνεπώς, δεν έχει εφαρμογή στην υπόθεση της κύριας δίκης.

62 Η Επιτροπή παρατηρεί ότι, ακόμη και αν η οδηγία 90/425 εκδόθηκε βάσει του άρθρου 43 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 37 ΕΚ), συνιστά μέτρο εναρμονίσεως. Η Επιτροπή παρατηρεί συναφώς ότι το άρθρο 100 Α, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 95, παράγραφος 10, ΕΚ) ορίζει ότι τα μέτρα εναρμονίσεως που εκδίδονται βάσει του άρθρου αυτού πρέπει να «περιλαμβάνουν, στις ενδεδειγμένες περιπτώσεις, ρήτρα διασφάλισης που επιτρέπει στα κράτη μέλη να λαμβάνουν για έναν ή περισσότερους από τους μη οικονομικούς λόγους που προβλέπονται στο άρθρο 36, προσωρινά μέτρα υποκείμενα σε κοινοτική διαδικασία ελέγχου».

63 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η επιστημονική ανακάλυψη στοιχείων σχετικά με τη ΜΣΕ αντιστοιχεί με περίπτωση εμφανίσεως ασθενείας κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, της οδηγίας 90/425.

64 Εξετάζοντας το ζήτημα αν τα επίδικα στην κύρια δίκη μέτρα είναι δικαιολογημένα και αναλογικά, η Επιτροπή παρατηρεί ότι, ελήφθησαν πέντε μήνες μετά τη δημοσίευση, στις 10 Ιουλίου 1996, της γνωμοδότησης της SEAC που επισήμανε τον κίνδυνο μολύνσεως προβάτων από τη ΣΕΒ μέσω των ζωικών αλεύρων. Εξάλλου, η απαγόρευση εισαγωγής επιβλήθηκε μόνο για τα πρόβατα τα προερχόμενα από εκμεταλλεύσεις όπου σημειώθηκαν πρόσφατα κρούσματα τρομώδους ασθένειας, πράγμα που στηρίζει την άποψη ότι τα μέτρα αυτά ήταν ανάλογα. Η Επιτροπή παρατηρεί πάντως ότι, ελλείψει κοινοτικής διάταξης που να επιβάλλει την καταγραφή κρουσμάτων τρομώδους ασθένειας των προβάτων, ανακύπτει το ερώτημα αν ήταν διαθέσιμα τα στοιχεία τα αναγκαία για την κατάρτιση των πιστοποιητικών που απαιτούσαν οι ιταλικές αρχές. Αν δεν ήταν διαθέσιμα, θα μπορούσε να συναχθεί το συμπέρασμα ότι τα μέτρα αυτά ήταν δυσανάλογα.

65 Εν πάση περιπτώσει, η Επιτροπή συμπεραίνει, γενικώς, ότι το ζήτημα αν η απόφαση της 24ης Δεκεμβρίου 1996 πληρούσε τις προϋποθέσεις του άρθρου 10 της οδηγίας 90/425 είναι κυρίως ζήτημα πραγματικό και, αν ληφθεί υπόψη η επιτακτική ανάγκη προστασίας της δημόσιας υγείας, τα ιδιαίτερα πρακτικά προβλήματα που εγείρει η λήψη αποφάσεως στο κοινοτικό επίπεδο στην υπόθεση της ΣΕΒ και η αβεβαιότητα στην επιστήμη, θα πρέπει να θεωρηθεί ότι, σε γενικές γραμμές, η απόφαση αυτή πληρούσε τις εν λόγω προϋποθέσεις.

66 Η Ιρλανδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή παρατηρούν ότι η Ιταλική Κυβέρνηση τήρησε τη διαδικασία κοινοποιήσεως προς την Επιτροπή. Η Επιτροπή επισημαίνει ότι δεν μπορεί να εξακριβώσει αν τα άλλα κράτη μέλη ενημερώθηκαν νομοτύπως.

67 Η ILCO, η Ιρλανδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή υπογραμμίζουν ότι η απόφαση της 24ης Δεκεμβρίου 1996 καταργήθηκε μόλις θεσπίστηκαν κοινοτικά μέτρα στον τομέα αυτό, πράγμα που αποδεικνύει επίσης την αναλογικότητα των επίδικων στην κύρια δίκη μέτρων.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

68 Πρέπει να υπενθυμισθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, όταν κοινοτικές οδηγίες προβλέπουν την εναρμόνιση των μέτρων που είναι αναγκαία για τη διασφάλιση της προστασίας της υγείας των ζώων και των ανθρώπων και διαμορφώνουν ορισμένες κοινοτικές διαδικασίες ελέγχου της τηρήσεως των μέτρων αυτών, δεν δικαιολογείται πλέον η εφαρμογή του άρθρου 36 ΕΚ, οι δε ενδεδειγμένοι έλεγχοι πρέπει να διενεργούνται και τα μέτρα προστασίας πρέπει να λαμβάνονται εντός του πλαισίου που έχουν χαράξει οι οδηγίες εναρμονίσεως (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2002, C-241/01, National Farmers' Union, Συλλογή 2002, σ. I-9079, σκέψη 48).

69 Το εμπόριο ζώντων προβάτων ρυθμίζεται από την οδηγία 91/68. Όσον αφορά την ενδεχόμενη λήψη μέτρων διασφαλίσεως, το άρθρο 10, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής παραπέμπει πάντως στην οδηγία 90/425. Συνεπώς, το ζήτημα αν μπορούσαν να ληφθούν μέτρα διασφαλίσεως πρέπει να εξεταστεί με γνώμονα την οδηγία 90/425.

70 Το άρθρο 10, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, της οδηγίας 90/425 επιτρέπει στο κράτος μέλος προορισμού να λαμβάνει, για σοβαρούς λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας ή της υγείας των ζώων, συντηρητικά μέτρα, όπως η απαγόρευση των εισαγωγών, εν αναμονή των μέτρων που πρέπει να λάβει η Επιτροπή σύμφωνα με την παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου (βλ., κατ' αναλογία, το άρθρο 9, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, της οδηγίας 89/662, απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 2000, C-477/98, Eurostock, Συλλογή 2000, σ. I-10695, σκέψεις 57 και 79).

71 Συναφώς, δεν αμφισβητείται, πρώτον, ότι, κατά τον χρόνο εκδόσεως της απόφασης της 24ης Δεκεμβρίου 1996, δεν υπήρχε κοινοτική διάταξη λαμβάνουσα υπόψη τη δυνατότητα μολύνσεως των προβάτων από το μικρόβιο της ΣΕΒ. Συγκεκριμένα, το άρθρο 6, στοιχείο β', της οδηγίας 91/68 αφορά μόνον την τρομώδη νόσο (scrapie), που είναι πάντως ΜΣΕ διαφορετική της ΣΕΒ, η οποία είναι μια ΜΣΕ που αρχικά εθεωρείτο ότι προσβάλλει μόνον τα βοοειδή.

72 Εν συνεχεία, όσον αφορά το ζήτημα αν σημειώθηκε, εν προκειμένω στην κύρια δίκη, «εμφάνιση οποιασδήποτε ζωονόσου, ασθενείας ή αιτίας που ενδέχεται να συνιστά σοβαρό κίνδυνο για τα ζώα ή την υγεία των ανθρώπων» κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 90/425, υπενθυμίζεται ότι, όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου, ο όρος αυτός μπορεί να πληρούται οσάκις νέα στοιχεία τροποποιούν σημαντικά την αντίληψη περί κινδύνου που αντιπροσωπεύει μια ασθένεια (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 5ης Μαΐου 1998, C-157/96, National Farmers' Union κ.λπ., Συλλογή 1998, σ. I-2211, σκέψεις 29 έως 32, και C-180/96, Ηνωμένο Βασίλειο κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. I-2265, σκέψεις 50 έως 53).

73 Συναφώς, διαπιστώνεται ότι η απόφαση της 24ης Δεκεμβρίου 1996 εκδόθηκε μερικούς μήνες μετά τη δημοσίευση μιας γνωμοδότησης της SEAC, στις 10 Ιουλίου 1996, κατά την οποία δεν αποκλείεται να μεταδίδεται η ΣΕΒ στα πρόβατα και να μεταδόθηκε μέσω των ζωικών αλεύρων. Η γνωμοδότηση αυτή αποτελούσε συνέχεια μιας άλλης γνωμοδότησης της SEAC, της 20ής Μαρτίου 1996, κατά την οποία ήταν πιθανή η μετάδοση της ΣΕΒ στον άνθρωπο.

74 Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει ότι η γνωμοδότηση της SEAC της 10ης Ιουλίου 1996 θεωρήθηκε ως εμφάνιση ζωονόσου, ασθενείας ή αιτίας ικανής να συνιστά σοβαρό κίνδυνο για τα ζώα ή την υγεία των ανθρώπων κατά την έννοια του

άρθρου 10 της οδηγίας 90/425 και να δικαιολογεί τη λήψη μέτρου όπως το επίδικο στην κύρια δίκη, σύμφωνα με τη διάταξη αυτή.

75 Το άρθρο 10, παράγραφος 1, πέμπτο εδάφιο, της οδηγίας 90/425 ορίζει ότι τα μέτρα που λαμβάνονται από τα κράτη μέλη κοινοποιούνται αμέσως στην Επιτροπή και στα άλλα κράτη μέλη. Αυτό συνέβη στην υπόθεση της κύριας δίκης. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρέσχε η Ιταλική Κυβέρνηση, η απόφαση της 24ης Δεκεμβρίου 1996 κοινοποιήθηκε στα άλλα κράτη μέλη και στην Επιτροπή με σημείωμα της 10ης Ιανουαρίου 1997. Απαντώντας σε ερώτηση του Δικαστηρίου, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου επιβεβαίωσε ότι η απόφαση αυτή και η σημείωση της 3ης Ιανουαρίου 1997 της είχαν κοινοποιηθεί.

76 Όσον αφορά την αναλογικότητα του μέτρου, πρέπει να σημειωθεί ότι η αρχή της αναλογικότητας, που συγκαταλέγεται στις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου, απαιτεί οι εκδιδόμενες πράξεις να μην υπερβαίνουν τα όρια του καταλλήλου και του αναγκαίου για την πραγματοποίηση των στόχων που επιδιώκει η σχετική ρύθμιση, εξυπακουομένου ότι, οσάκις υφίσταται επιλογή μεταξύ περισσοτέρων καταλλήλων μέτρων, πρέπει να επιλέγεται το λιγότερο καταναγκαστικό και τα προξενούμενα μειονεκτήματα δεν πρέπει να είναι δυσανάλογα προς τους επιδιωκομένους σκοπούς (βλ. αποφάσεις της 4ης Ιουνίου 1992, C-13/91 και C-113/91, Debus, Συλλογή 1992, σ. I-3617, σκέψη 16, και Ηνωμένο Βασίλειο κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα).

77 Εν προκειμένω, η απόφαση της 24ης Δεκεμβρίου 1996 υπαγορεύθηκε από τον ανησυχητικό αριθμό εστιών της ΣΕΒ που διαπιστώθηκαν στη Γαλλία, στην Ιρλανδία, στην Πορτογαλία και στο Ηνωμένο Βασίλειο.

78 Η απόφαση αυτή καταργήθηκε με απόφαση της 15ης Ιουνίου 1998, δηλαδή λίγο χρόνο μετά την έναρξη ισχύος της απόφασης 98/272, με την οποία η Επιτροπή επέβαλε στον οικείο τομέα κοινοτική ρύθμιση.

79 Όσον αφορά την εξαετή περίοδο για την οποία κάνει λόγο η δήλωση που απαιτεί η απόφαση της 24ης Δεκεμβρίου 1996, δεν φαίνεται, όπως παρατηρεί ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 74 των προτάσεών του, ότι πρόκειται για περίοδο μη ενδεδειγμένη, αν ληφθούν υπόψη οι κοινοτικές διατάξεις που ίσχυαν τότε για τα βοοειδή και έκαναν λόγο για ίδια περίοδο.

80 Λόγω της αβεβαιότητας που υπήρχε κατά τον χρόνο εκείνο, όσον αφορά τους τρόπους μεταδόσεως της ασθένειας, δεν φαίνεται ότι η απόσυρση των επικινδύνων υλικών έπρεπε να προτιμηθεί με την αιτιολογία ότι θα αποτελούσε μέτρο εξίσου αποτελεσματικό, αλλά λιγότερο περιοριστικό για την επίτευξη του επιδιωκομένου στόχου.

81 Επιπλέον, δεν φαίνεται ότι η απόφαση της 24ης Δεκεμβρίου 1996 δημιούργησε ιδιαίτερα προβλήματα για τα κράτη μέλη, δεδομένου ότι, όπως προκύπτει από τον φάκελο που κατέθεσε στο Δικαστήριο η ILCO, οι αρμόδιες αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου είχαν υιοθετήσει κατά τον χρόνο της επίδικης στην κύρια δίκη εξαγωγής, αλλά μόνο για το πρόβειο κρέας, ένα υπόδειγμα υγειονομικού πιστοποιητικού που περιελάμβανε τη δήλωση που απαιτούσε η απόφαση αυτή.

82 Συνεπώς, με την έκδοση της απόφασης της 24ης Δεκεμβρίου 1996 και της σημείωσης της 3ης Ιανουαρίου 1997, οι ιταλικές αρχές τήρησαν όλους τους όρους του άρθρου 10 της οδηγίας 90/425.

83 Συνεπώς, στο δεύτερο ερώτημα, στοιχείο α', αρμόζει η απάντηση ότι, κατά τον χρόνο των περιστατικών της κύριας δίκης, το κοινοτικό δίκαιο και, ειδικότερα, η οδηγία 91/68 καθώς και το άρθρο 10 της οδηγίας 90/425 επέτρεπαν στα κράτη μέλη να απαιτούν, με εθνική ρύθμιση, όπως η απόφαση της 24ης Δεκεμβρίου 1996, όπως διευκρινίστηκε με τη σημείωση της 3ης Ιανουαρίου 1997, ότι, κατά την εισαγωγή βοοειδών και προβατοειδών προελεύσεως Γαλλίας, Ιρλανδίας, Πορτογαλίας ή Ηνωμένου Βασιλείου, ενόψει σφαγής, αναπαραγωγής ή παχύνσεως, το υγειονομικό πιστοποιητικό που συνοδεύει τα ζώα αυτά πρέπει να περιλαμβάνει τη δήλωση ότι γεννήθηκαν και εκτράφηκαν σε εκμετάλλευση στην οποία δεν σημειώθηκε κανένα κρούσμα ΜΣΕ κατά τα έξι τελευταία χρόνια.

84 Κατόπιν της απαντήσεως στο δεύτερο ερώτημα, στοιχείο α', παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα, στοιχείο β'.

Επί των δικαστικών εξόδων

85 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Ιρλανδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με διάταξη της 13ης Νοεμβρίου 2000 το High Court of Justice (England & Wales) Queen's Bench Division (Commercial Court), αποφαίνεται:

1) **Ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να αντιταχθεί στην εισαγωγή προβάτων προοριζομένων για σφαγή κατά την άφιξη στο έδαφός του με μόνη αιτιολογία ότι τα πρόβατα συνοδεύονται από υγειονομικό πιστοποιητικό του υποδείγματος ΙΙ κατά το παράρτημα Ε της οδηγίας 91/68/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 28ης Ιανουαρίου 1991, σχετικά με το καθεστώς υγειονομικού ελέγχου που διέπει το ενδοκοινοτικό εμπόριο αιγοπροβάτων, το οποίο προβλέπεται για το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο αιγοπροβάτων παχύνσεως.**

2) **Κατά τον χρόνο των περιστατικών της κύριας δίκης, το κοινοτικό δίκαιο και, ειδικότερα, η οδηγία 91/68 καθώς και το άρθρο 10 της οδηγίας 90/425/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 1990, σχετικά με τους κτηνιατρικούς και ζωοτεχνικούς ελέγχους που εφαρμόζονται στο ενδοκοινοτικό εμπόριο ορισμένων ζώντων ζώων και προϊόντων με προοπτική την υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς, επέτρεπαν στα κράτη μέλη να απαιτούν, με εθνική ρύθμιση όπως η ιταλική απόφαση αριθ. 600.3/VET/340/2/8920, της 24ης Δεκεμβρίου 1996, όπως διευκρινίστηκε με την επεξηγηματική σημείωση 600.3/340/2/73, της 3ης Ιανουαρίου 1997, ότι κατά την εισαγωγή βοοειδών ή προβατοειδών,**

προελεύσεως Γαλλίας, Ιρλανδίας, Πορτογαλίας ή Ηνωμένου Βασιλείου, ενόψει σφαγής, αναπαραγωγής ή παχύνσεως, το υγειονομικό πιστοποιητικό που συνοδεύει τα ζώα αυτά να περιλαμβάνει δήλωση ότι τα ζώα γεννήθηκαν και εκτράφηκαν σε εκμετάλλευση στην οποία δεν έχει σημειωθεί κανένα κρούσμα μεταδοτικής σπογγώδους εγκεφαλοπάθειας κατά τα τελευταία έξι χρόνια.

Edward La Pergola Jann von Bahr Rosas

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 3 Ιουλίου 2003.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος του πέμπτου τμήματος

M. Wathelet